

Powszechnie wiadomo, ile energii, czasu, środków finansowych pochłaniają nierozwiązane spory, zarówno w wymiarze osobistym, jak i społecznym, gospodarczym czy politycznym. Niejednokrotnie sprawy w sądach ciągną się latami, pogłębiając wzajemną niechęć stron, eskalując konflikt i niszcząc relacje. Szansą na satysfakcjonujące obie strony zakończenie sporu jest mediacja.

Zofia Kinowska, Alicja Krata

Mediacja w Polsce

CZYM JEST MEDIACJA?

Mediacja to proces dobrowolnego dochodzenia do rozwiązania sporu w drodze dialogu, prowadzony w obecności neutralnego i bezstronnego mediatora. Celem mediacji nie jest ustalenie, kto ma rację w sporze, ale wypracowanie rozwiązania uwzględniającego potrzeby obu stron konfliktu.

Mediację prowadzi na ogół dwóch mediatorów. Sesje mediacyjne są zamknięte i nikt poza stronami i mediatorami nie ma do nich dostępu. Sesja trwa od dwóch do trzech godzin. W zależności od rodzaju sporu i potrzeb stron proces mediacji zamyka się na ogół w dwu do dziesięciu spotkań.

Negocjacje oparte na współpracy stron wspierane przez mediatora mają duże szanse powodzenia. Nawet jeśli nie dojdzie do ugody, dają one stronom możliwość przyjrzenia się ważnym dla nich kwestiom, wyartykułowania swych potrzeb czy interesów, lepszego zrozumienia sytuacji oraz dzielących różnic i sporządzenia tzw. protokołu rozbieżności. Przedstawienie swoich punktów widzenia i wzajemne wysłuchanie redukuje napięcie między skonfliktowanymi stronami. Pozwala zobaczyć, jak druga osoba widzi problem, czasem też zrozumieć, dlaczego trudno jest dojść do zgody. Często, gdy uczestnicy mediacji po jej

**21 października 2010 r. –
Międzynarodowy Dzień Mediacji**

przerwaniu korzystają z drogi sądowej, to wchodzą na nią z większą wiedzą na temat kwestii spornej, motywacji własnej i drugiej strony, czy konsekwencji płynących z różnych zachowań. Sędziemu też jest łatwiej taką sprawę prowadzić,

gdyż strony koncentrują się na jej meritum, a nie na wzajemnych oskarżeniach, atakach, dochodzeniu winy itp. Zdarza się, że mediacja unaocznia, że emocje stron (np. żal, poczucie krzywdy, gniew, czasem wręcz nienawiść) są tak silne, iż uniemożliwiają konstruktywną pracę nad porozumieniem. Choć w takich wypadkach na ogół nie kończy się ona ugodą, to jednak ważna okazuje się sama świadomość stron co do przyczyn i okoliczności utrudniających prowadzenie negocjacji. Niejednokrotnie zdarza się, że po takim doświadczeniu strony podejmują kroki w celu uporania się ze swoimi emocjami i później siadają jeszcze raz do stołu mediacyjnego.

Częściej jednak mediacja kończy się porozumieniem w kwestiach spornych i podpisaniem przez strony ugody. Jeśli sprawa była skierowana do mediacji przez sąd, zawarte porozumienie włączone jest do postanowienia sądowego. Każda ugoda zawarta podczas mediacji prowadzonej z prywatnego zgłoszenia może na wniosek stron trafić do sądu i po weryfikacji pod względem

Pięć podstawowych zasad mediacji

Zasada dobrowolności gwarantuje swobodę stron w podejmowaniu decyzji uczestnictwa w mediacji. W dowolnym momencie tego procesu, bez względu na to, na jakim etapie są rozmowy, każda ze stron może wycofać się bez żadnych warunków. Nikt – ani sąd, ani mediator, ani żadna osoba postronna – nie może zmusić stron do podjęcia mediacji, do jej kontynuowania ani do osiągnięcia porozumienia czy zawarcia ugody.

Zasada poufności oznacza, że bez zgody stron treść rozmów czy podawane informacje nie mogą wydostać się poza krąg osób biorących udział w mediacji ani być przekazane żadnej instytucji bądź osobie prywatnej. Protokół (w sprawach cywilnych) czy sprawozdanie (w sprawach karnych), sporządzane przez mediatora po zakończeniu mediacji, nie mogą ujawniać przebiegu sesji, ocen zachowania uczestników w ich trakcie ani treści ich oświadczeń.

Zasada akceptowalności wymaga, by strony sporu przystępując do mediacji, poznały jej zasady oraz procedurę i zgodziły się na nie. Bez takiej akceptacji mediacja nie może być prowadzona. Konieczna jest także zgoda uczestników na osobę prowadzącą mediację. W razie zastrzeżeń każda ze stron może poprosić o zmianę mediatora. Akceptacja stron jest też konieczna w odniesieniu do wszelkich podejmowanych w mediacji decyzji oraz wobec wypracowanego porozumienia.

Zasada bezstronności wymaga od mediatora jednakowego stosunku do stron konfliktu. Mediator nie może opowiadać się za żadną ze stron, jednej z nich preferować ani wyróżniać. Powinien w równym stopniu angażować się we wsparcie każdej ze stron w samodzielnym poszukiwaniu wspólnego i satysfakcjonującego rozwiązania sporu.

Zasada neutralności zobowiązuje mediatora do zachowania bezstronności wobec przedmiotu sporu. Nie pozwala mu na proponowanie konkretnych rozwiązań, narzucanie swojego systemu wartości, udzielanie porad ani wydawanie opinii w sprawach klientów. Odpowiedzialność za rozwiązanie konfliktu oraz za kształt i treść porozumienia spoczywa na stronach. Mediator nie może oceniać rozwiązań przyjętych przez strony, powinien zaakceptować to, co uważają one za właściwe w ich sytuacji (w tym również brak porozumienia).

prawnym zostać zatwierdzona. Wówczas wypracowane porozumienie ma taką moc prawną jak wyrok sądu.

Niezwykle istotne jest to, że ugoda zawarta w mediacji uwzględnia tylko te elementy, które każda ze stron uważa za sprawiedliwe i możliwe do realizacji. Zazwyczaj rozmowy prowadzą więc do obopólnej satysfakcji, co jest trudne na ogół do osiągnięcia podczas drogi sądowej. Strony same wypracowują i uzgadniają warunki porozumienia i dzięki temu w wysokim stopniu stosują się do powziętych ustaleń. Mediacja jest na ogół skuteczniejsza i tańsza od procesu sądowego, daje stosunkowo szybki i ostateczny wynik.

JAK TO DZIAŁA W POLSCE?

Mediacja, jako alternatywna metoda rozwiązywania konfliktów, pojawiła się w prawie polskim w ustawie z 1991 r. o rozwiązywaniu sporów zbiorowych. Kolejnymi krokami było wprowadzenie

jej do Kodeksu karnego w 1997 r., do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich w 2001 r. oraz w postępowaniu przed sądami administracyjnymi w 2003 r. I wreszcie – od 10 grudnia 2005 r. mediacja może być stosowana w sprawach cywilnych¹.

Można wyróżnić dwa podstawowe rodzaje mediacji ze względu na tryb jej rozpoczęcia. Decyzja o wszczęciu mediacji może być podjęta: 1) przez strony – z chwilą zgłoszenia mediatorowi wniosku o przeprowadzenie mediacji („**mediacja umowna**”); 2) przez sąd – z chwilą doręczenia wskazanemu z imienia i nazwiska mediatorowi postanowienia o skierowaniu sprawy do mediacji („**mediacja sądowa**”). Warto zaznaczyć, że mediacja zawsze jest dobrowolna i każdorazowo to strony decydują, czy taka forma rozwiązania ich konfliktu im odpowiada.

Jak wybrać mediatora? Listy tzw. stałych mediatorów, uprawnionych do prowadzenia mediacji w sprawach sądowych (cywilnych), mogą tworzyć organizacje społeczne i zawodowe, których przedmiotem działalności jest mediacja. Prowadzą one szkolenia podstawowe i zaawansowane dla mediatorów, stażę i superwizję, przygotowując ich do pełnienia profesjonalnie tej roli. Standardy prowadzenia mediacji w Polsce powinny być zgodne z wytycznymi Społecznej Rady ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości².

Listami mediatorów, łącznie z danymi kontaktowymi do ośrodków mediacyjnych, dysponują prezesi sądów okręgowych. Mają oni obowiązek udostępniania ich stronom zainteresowanym mediacją. Informacje o mediatorach można też znaleźć na stronach internetowych instytucji zajmujących się mediacją. Strony konfliktu mogą same zdecydować o wyborze mediatora, nawet gdy sprawę do mediacji kieruje sąd.

MEDIACJE W SPRAWACH KARNYCH

Sprawę karną do mediacji może skierować prokurator lub sędzia przed rozpoczęciem procesu, z własnej inicjatywy lub na wniosek każdej ze stron. O tym, czy dany konflikt nadaje się do mediacji, nie decyduje wyłącznie kategoria popełnionego przestępstwa (sprawy zagrożone wyrokiem do 5 lat pozbawienia wolności). Stosownie do zaleceń Rady Europy³ mediacje mogą być prowadzone tylko wówczas, gdy strony dobrowolnie i świadomie dokonują wyboru tej drogi postępowania, nawet jeśli jest to dobrowolność względna, bazująca na zasadzie „mniejszego zła”. Analogiczne zasady obowiązują w sprawach nieletnich. Wyniki mediacji sąd bierze pod uwagę przy orzekaniu.

Szczególne znaczenie tego rodzaju mediacji polega na tym, że zgodnie z duchem koncepcji sprawiedliwości naprawczej uwzględni ona potrzeby ofiary przestępstwa, podczas gdy tradycyjny system karny jest zorientowany na sprawcę. Punktem wyjścia nie jest roszczenie państwa, które domaga się sprawiedliwego ukarania sprawcy, lecz konflikt pomiędzy pokrzywdzonym a tym, który go skrzywdził. Ofiara i sprawca czynu mają szansę dojść do porozumienia w kwestii naprawienia szkody oraz warunków zadośćuczynienia. W przypadku nieletnich sprawców czynów karalnych szczególną zaletą mediacji jest jej walor wychowawczy. Daje ona szansę zrozumienia konse-

¹ Akty prawne regulujące mediację i ich omówienie można znaleźć na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości: <http://www.ms.gov.pl/mediacje/mediacje.php> [dostęp: 15 września 2010 r.].

² Więcej o standardach mediacji zob. http://www.ms.gov.pl/mediacje/adr_standardy_mediacji.rtf [dostęp: 15 września 2010 r.].

³ Rekomendacja nr R (99) 19 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich z 19 września 1999 r. Polski tekst rekomendacji [w:] E. Bierkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara, przestępstwa w dokumentach międzynarodowych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, cz. II, rozdz. 2.2.4.

Dane statystyczne dotyczące mediacji sądowej w Polsce w latach 1998–2009*:

- W sprawach cywilnych liczba stosowanych postępowań mediacyjnych powoli, ale stale rośnie: w 2006 r. sięgnięto po mediację w sądach rejonowych w 395 sprawach (w 17,2% umorzono postępowanie), a w sądach okręgowych w 1053 sprawach (w 2,4% umorzono postępowanie); w 2009 r. w sądach rejonowych w 493 sprawach (w 12,8% umorzono postępowanie), w sądach okręgowych w 1349 sprawach (w 2% umorzono postępowanie).
- W sprawach gospodarczych tendencja coraz częstszego stosowania mediacji nie jest ani stała, ani równomierna. W sądach rejonowych w 2006 r. – 140 spraw (w 20% umorzono postępowanie), a w 2009 r. – 399 spraw (w 17,3% umorzono postępowanie). W sądach okręgowych: w 2006 r. – 116 spraw (w 19,8% umorzono postępowanie), natomiast w 2009 r. – 141 spraw (w 20,6% umorzono postępowanie).
- W postępowaniu przygotowawczym w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury w wyniku postępowania mediacyjnego w 2009 r. zakończono 1390 spraw karnych (w tym 75% zawartych ugód). To ogromny wzrost, skoro początkowo, tj. w 1998 r., mediacją objęto tylko 4 sprawy, w tym 2 zakończono ugodą.
- W sprawach karnych od roku 1998 (10 spraw, 70% zawartych ugód) do rekordowego pod względem stosowania mediacji roku 2006 (5052 sprawy, 60,6% zawartych ugód) notowano stały wzrost liczby postępowań mediacyjnych. Potem nastąpił jednak stopniowy spadek. W 2009 r. mediację zastosowano w 3714 sprawach (67,4% zawartych ugód).
- W sprawach nieletnich sprawców czynów karalnych w 2009 r. liczba postępowań mediacyjnych wyniosła 293 (87,4% zawartych ugód). To więcej niż w latach 2002–2004, ale mniej niż w rekordowym jak dotąd pod tym względem roku 2006 (366 spraw, 81,4% zawartych ugód).
- W sprawach rodzinnych liczba postępowań mediacyjnych w sądach powszechnych stale rośnie – w 2006 r. 270 spraw (47% zawartych ugód); w 2009 r. 716 spraw (47,5% zawartych ugód).
- W sprawach z zakresu prawa pracy w sądach rejonowych obserwuje się stały wzrost zastosowania mediacji: 2006 r. – 33 sprawy (w 15,2% umorzono postępowanie); 2007 r. – 74 sprawy (w 10,8% umorzono postępowanie); 2008 r. – 107 spraw (w 6,5% umorzono postępowanie); 2009 r. – 252 sprawy (w 8,7% umorzono postępowanie).

Analizując statystyki dotyczące mediacji, trzeba pamiętać, że mogą one być mylące i nie odzwierciedlają w pełni skali zjawiska.

- 1) Nie uwzględniają one mediacji umownych, których jest coraz więcej, ale nie są ujęte w ogólnym rejestrze. Dostępne są jedynie informacje o liczbie składanych w sądach wniosków o zatwierdzenie ugody, lecz na tej podstawie nie można wnioskować o liczbie mediacji, także tych zakończonych porozumieniem, gdyż często strony satysfakcjonuje spisanie umowy bez angażowania sądu.
- 2) Według statystyk miarą skuteczności mediacji jest liczba zawartych ugód lub umorzonych postępowań w wyniku zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem. Liczby nie odzwierciedlają stopnia wyciszenia emocji stron, zmiany stylu komunikacji ani postępów w dochodzeniu do korzystnego dla obu stron porozumienia.
- 3) Duża część spraw kierowanych do mediacji przez sądy nie może być rozwiązana tą drogą m.in. ze względu na brak zgody stron, występujące uzależnienia, przemoc, zaburzenia osobowości. Takie sprawy w statystykach są odnotowywane jako mediacje nieudane.

* Dane Ministerstwa Sprawiedliwości, www.ms.gov.pl/mediacje/mediacje.php [dostęp: 6 października 2010 r.].

kwencji zachowań, które skrzywdziły konkretną osobę. Ponadto mediacja sprzyja łagodzeniu traury odczuwanej przez ofiarę (wiktyimizacja pierwotna i wtórna). Umożliwia ona uzyskanie przez poszkodowanego szybkiej i satysfakcjonującej rekompensaty, oszczędzając stresujących i kosztownych kroków jej dochodzenia i egzekwowania. Natomiast sprawca przyjmując dobrowolnie wypracowane w mediacji warunki naprawienia szkody i zadośćuczynienia, może uniknąć surowszych konsekwencji karnych. Mediacja zakończona ugodą jest okolicznością łagodzącą. Natomiast brak ugody nie ma wpływu na wymiar kary, bo może wynikać z wielu czynników niezależnych od dobrej woli sprawcy.

MEDIACJE W SPORACH CYWILNYCH

Mediacja może być prowadzona we wszystkich sprawach cywilnych, w których dopuszczalne jest zawarcie ugody, czyli w tych, w których wynik postępowania jest zależny od woli stron. Najważniejsze grupy spraw, w których może być zastosowana mediacja, to:

- sprawy o rozwód i separację – strony coraz częściej wykorzystują mediację; przedmiotem może być najpierw pojednanie małżonków, a w razie decyzji o rozstaniu mediacja pomaga porozumieć się w kwestiach zaspokojenia potrzeb rodziny, alimentów, spraw majątkowych czy sposobów sprawowania

władzy rodzicielskiej – w konfliktach, które bezpośrednio lub pośrednio dotyczą dzieci, mediacja jest jedyną procedurą rozwiązywania sporów, uwzględniającą w pełni ich potrzeby,

- spory gospodarcze – polscy przedsiębiorcy stosunkowo rzadko korzystają z mediacji, choć rozstrzygnięcie sporu w sądach jest czasochłonne i pociąga za sobą wysokie koszty wieloinstancyjnego postępowania; rozwiązanie sporu przez mediację pozwala na utrzymanie dobrych relacji i współpracy po zakończeniu sporu, a umiejętnie poprowadzony spór może być ważnym czynnikiem zmiany i rozwoju,
- różne rodzaje sporów w sferze zawodowej – pomiędzy pracownikami, menedżerami, zespołami pracowniczymi, pracownikami wewnątrz zespołów, przełożonymi i podwładnymi; kwestie sporne mogą być związane np. z organizacją pracy, dyscypliną, oceną pracy, zachowaniami niepożądanymi w miejscu pracy, dyskryminacją, mobbingiem, molestowaniem seksualnym; mediacja jest też skuteczna w rozwiązywaniu konfliktów pomiędzy firmami, instytucjami, organizacjami czy w sprawach związanych z brakiem satysfakcji klienta,
- relacje między pracodawcą a pracownikami – mediacja jest preferowaną metodą; zgodnie z ustawą z 23 maja 1991 r. o rozwiązywaniu sporów zbiorowych (Dz.U. nr 55, poz. 236 ze zm.) zanim pracownicy ogłoszą strajk, zobowiązani są do podjęcia prób rozwiązania sporu poprzez mediacje i rokowania.

Zalety mediacji w stosunku do postępowania sądowego

W wymiarze indywidualnym:

- 1) angażowanie niewielkich środków finansowych,
- 2) oszczędność czasu i energii (proste procedury, szybkość postępowania),
- 3) poufność pozwalająca zachować prywatność, uniknąć publicznego roztrząsania kwestii osobistych, intymnych, dotyczących relacji służbowych itp., oraz nie angażować w proces osób trzecich (np. członków rodziny),
- 4) możliwość decydowania o własnych sprawach,
- 5) satysfakcja stron z samodzielnego osiągnięcia porozumienia,
- 6) odpowiedzialność za podjęte decyzje,
- 7) realność, wykonalność i trwałość przyjętych zobowiązań,
- 8) rozwiązanie lub wyciszenie konfliktów, które dzięki temu dalej nie eskalują,
- 9) możliwość utrzymania dobrych i trwałych relacji.

W szerszym, społecznym wymiarze:

- 1) odciążenie sądownictwa,
- 2) łatwiejszy dostęp obywateli do wymiaru sprawiedliwości, dzięki możliwości rozwiązania konfliktów, które nie trafiłyby przed sąd (bo to procedura zbyt droga, zbyt jawna, zbyt czasochłonna, sformalizowana itp.),
- 3) lepsze relacje międzyludzkie i nastroje społeczne, gdyż nierozwiązane spory działają destrukcyjnie na wzajemne kontakty,
- 4) w sprawach karnych (w tym nieletnich) – możliwość łagodniejszej kary, a więc bardziej realna szansa na przywrócenie społeczeństwu sprawców,
- 5) rola edukacyjna – nauka komunikacji nastawionej na porozumienie, a nie walkę, promowanie dialogu, wzmacnianie odpowiedzialności za własne życie, czyli kształtowanie postaw pożądanych społecznie.

Czy mediacja ma wady?

Mediacja nie ma wad, jeśli chodzi o interesy stron sporu. Opiera się ona na dążeniach do osiągnięcia uczciwego i sprawiedliwego porozumienia. Jediną jej wadą jest to, że stron nie można zmusić do skorzystania z niej, do jej kontynuowania ani też do wyrażenia zgody na jakiś układ, przyjęcie porozumienia sprzecznego z potrzebami itd. Trzeba także pamiętać, że mediacja nie jest metodą uniwersalną i nie w każdym przypadku można ją zastosować (np. w sytuacjach przemocy, uzależnień, chorób psychicznych, upośledzenia umysłowego).

PRZYSZŁOŚĆ MEDIACJI W POLSCE

Rozwój mediacji w Polsce zależy w dużej mierze od poprawy świadomości społecznej. Nadal niewielka jest wiedza o możliwości i celowości korzystania z mediacji. Zakorzenione są wzorce walki i rywalizacji oraz negatywne postrzeganie konfliktu i przekonanie, że osoba trzecia (sędzia) znajdzie lepsze rozwiązania niż bezpośrednio zainteresowani. Potrzebna jest zatem edukacja społeczeństwa w zakresie pokojowych sposobów rozwiązywania sporów i upowszechnianie wiedzy o mediacji.

Popularyzacji tej metody sprzyja kierowanie spraw do mediacji przez sądy. Autorytet sądu potwierdza status mediacji jako aprobowanej i rekomendowanej przez państwo procedury, budując do niej społeczne zaufanie. Jak wskazuje doświadczenie krajów zachodnich, aktywność sądów w zakresie poszerzania wiedzy społeczeństwa o alternatywnych metodach rozwiązywania sporów jest nie do przecenienia. Akceptacja środowisk prawniczych jest kluczowa dla upowszechnienia mediacji. Adwokaci, radcy prawni, sędziowie coraz częściej będą stawali przed koniecznością edukacji swoich klientów w zakresie usług mediacyjnych. Szanse i perspektywy stosowania tej korzystnej społecznie metody w dużej mierze zależą od zaangażowania i wiedzy mediacyjnej prawników.

Dla rozwoju mediacji potrzebne jest także doskonalenie ram prawnych gwarantujących najwyższe standardy praktyki mediatorów. Wypracowane dotychczas przez działające w Polsce organizacje mediatorów wytyczne co do szkolenia, prowadzenia staży i superwizji nie są bowiem ujednolicone.

Niewątpliwie barierą rozwoju mediacji w Polsce jest brak jej dostępności poza dużymi miastami. Wykwalifikowanych mediatorów, jak też wyspecjalizowanych ośrodków mediacyjnych, jest wciąż za mało, zwłaszcza na prowincji. Jednym z powodów takiego stanu rzeczy jest brak motywacji finansowej do wykonywania zawodu mediatora – w wypadku mediacji sądowych stawka za sesję mediacyjną (średnio 2 godz.) wynosi 25 zł⁴. Jeśli chodzi o mediacje pozasądowe, to nie ma na rynku oferty usług bezpłatnych, a dla uboższej części społeczeństwa dużą barierą są stawki za mediacje umowne w kwocie 200–500 zł za sesję.

W dzisiejszych czasach zwiększa się wciąż dynamika życia prywatnego, zawodowego i społecznego, więc konfliktów pojawia się coraz więcej. Umiejętność skutecznego ich rozwiązywania staje się niezwykle ważną kompetencją każdego człowieka, niezależnie od roli, jaką pełni. Istotne jest, aby nasze społeczeństwo akceptowało alternatywne, pokojowe metody rozwiązywania konfliktów, aktywnie współdziałało w ich rozpowszechnianiu oraz stosowało je tam, gdzie możliwa jest współpraca zamiast walki.

⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 30 listopada 2005 r. ws. wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym.

Zofia Kinowska – socjolog, mediator, doktorantka w Instytucie Studiów Politycznych PAN, członek Rady Programowej Fundacji Mediare: Dialog–Mediacja–Prawo.

Alicja Krata – mediator, trener, doradca ds. konfliktów; prezes Zarządu Fundacji Mediare: Dialog–Mediacja–Prawo.

BIURO ANALIZ SEJMOWYCH

Wydawca:

Wydawnictwo Sejmowe dla Biura Analiz Sejmowych
ul. Zagórna 3, 00-441 Warszawa, tel. 022 694 17 27, faks 022 694 10 05, www.bas.sejm.gov.pl

Projekt graficzny:

Bogdan Żukowski

Redakcja:

Jolanta Adamiec, Jakub Borawski (redaktor naczelny), Mirosław Gwiazdowicz, Jan Lipski, Justyna Osiecka-Chojnacka, Albert Pol, Karolina Półtorak (sekretarz redakcji)

Kontakt:

tel. 022 694 18 77, 022 694 17 53, e-mail: karolina.poltorak@sejm.gov.pl